

Octavio Paz

Himna med ruševinami

kjer se peni sicilijansko morje...

Gongora

Ovenčan s samim seboj širi dan svoja krila.
 Glasni žolti krik,
 vrelí vodomet sredi nesebičnega
 in blagohotnega neba!
 Videz je lep v svoji trenutni resničnosti.
 Morje spodjeda obalo,
 na skalo se opira zaslepljujoči pajek,
 sinja rana gore se lesketa,
 prgišče koz je čreda skal,
 sonce znese svoje zlato jajce in prši nad morjem.
 Vse je bog.
 Strti kip,
 stebri, načeti od luči,
 žive ruševine v svetu mrtvih med živimi!

*Noč se spušča nad Teotihuacán.
 Na vrhu piramide dečki kadijo marihuano,
 igrajo na temne kitare.
 Katera trava, katera voda življenja bi nam lahko
 dala življenje,
 kje naj izkopljemo besedo,
 tako veliko, da bo vladala himni in govoru,
 plesu, mestu in ravnotežju?
 Mehiška pesem eksplodira v moškem spolovilu,
 pisana ugašajoča zvezda,
 kamen, ki zapre vrata med nami.
 Prst diši po preskušeni prsti.*

Oči gledajo, roke otipavajo.
 Tu zadostuje že nekaj stvari:
 kaktus, koralni planet iz trnja,
 kapucaste smokve,
 grozdje z željo po vstajenju,
 školjka, divje devišstvo,
 sol, sir, vino, sončni kruh.
 Z višine svoje temne polti me gleda otočanka,
 vitka katedrala, oblečena v luč.
 Stolpi soli, nasproti zelenim borom na obali
 vstajajo bela jadra bark.
 Svetloba gradi svetišča v morju.

New York, London, Moskva.
Senca pokriva ravnino z bršljanastim prividom,
z rastlinjem, drhtečim od vročice,
s svojimi redkimi dlačicami, s podganjo naglico.
Od časa do časa zadrhti slabokrvno sonce.
Naslonjeno na griče, ki so bili včeraj mesto.
Polifem zeha.
Tam zgoraj, med grobovi, se plazi gruča ljudi.
(Bogati uživajo okusno meso dvonožcev –
kljub verski prepovedi –
do nedavnega jih je ljudstvo imelo za nečiste.)

Videti, dotikati se lepih oblik, vsak dan.
 Luč draži kopja in krila.
 Madež vina na namiznem prtu diši po krvi.
 Kot koralna svoje veje v vodi
 širim svoja občutja v živi sedanjosti:
 trenutek se dopolnjuje v rumenem soglasju,
 oh, poldan, klasje, narejeno iz trenutkov,
 kupa večnosti!

Moje misli se cepijo, zvijajo, zapletajo,
začenjajo znova
in nazadnje obmirujejo; reka, ki se nikamor ne izliva,
delta krvi pod soncem brez večera.
Se mora res vse končati v pljuskanju te mrtve vode?

Dan, jasni dan,
 bleščeča pomaranča iz štiriindvajsetih rezin,
 polnih rumene sladkosti!
 Um se nazadnje utelesi,
 pomirita se dve sovražni polovici
 in zavest – ogledalo se raztopi,
 spremeni se v izvir, v studenec bajk:
 človek, drevo podobe,
 besede, ki so cvetovi, ki so plodovi, ki so dejanja.

Ujetnik

(V spomin na D. A. F. de Sada)

afin que... les traces de ma tombe
 disparaissent de dessus la surface de la
 terre comme je me flatte que ma mémoire
 s' effacera de l'esprit des hommes...

de Sadov testament

Nisi odšel v nič.

Črke tvojega imena so še vedno brazgotina, ki se ne
 zaraste,

vtetovirana sramota na nekaterih čelih.
 Komet težkega in bleščečega dialektičnega repa
 greš skozi osemnajsto stoletje z granatnim
 jabolkom v roki
 in se razpršiš, ko prideš v naš čas.

Maska, ki se smehlja pod vijoličnim naličjem,
 narejena iz vek usmrčenega,
 resnica, razrezana na tisoč ognjenih kosov.
 Kaj hočejo povedati vsi ti orjaški drobci,
 tista čreda ledenih gora, ki se dviga iz
 tvojega peresa in se ob plimi nameni
 proti obalam brez imena,
 tisti občutljivi kirurški pripomočki za
 odstranitev čankarja,
 tisto rjojenje, ki pregласi tvoje veličastno
 slonovsko razmišljanje,
 tista kruta ponavljanja razstavljenе
 urarske delavnice,
 vse tisto zarjavelo orodje za mučenje?

Učenjak in pesnik,
 modrec, literat, ljubimec,
 manijak in tisti, ki sanja o odpravi
 naše zlobne resničnosti,
 se prepirajo kot psi ob ostankih tvojih del.
 Ti, ki si vse sovražil,
 imaš ime, si vodja, si bandera.
 Nagnjen nad življenjem ko Saturn nad svojimi sinovi,
 z nepremičnim pogledom preletiš
 poapnele brazde, tvoj pogled pusti pri miru seme, kri in
 lavo.

Telesa, iz oči v oči kot divje zvezde,
 so ustvarjena iz iste sončeve snovi.
 Ali se to, čemur pravimo ljubezen ali smrt,
 svoboda ali usoda,
 ne imenuje propad, prelitje krvi?
 Kje so meje med krčem in potresom,
 med izbruhom in sožitjem?

Ujetnik v svojem gradu iz kamnitega stekla
 hodiš po hodnikih, kjer se vinska trta ovija
 okrog sončnih stebrov,
 po ljubkih grobnicah, kjer plešejo negibni topoli.
 Ponavljajo te stene, predmeti, telesa.
 Vse je zrcalo!
 Tvoja podoba te zasleduje.

V človeku sta se naselili tišina in praznina.
 Kako potešiti to lakoto,
 kako utišati in napolniti svojo praznino?
 Kako ubežati svoji podobi?
 Grem samo skozi svojo podobnost,
 samo njena kri daje vero drugi eksistenci.
 Justine živi samo zaradi Juliette.
 Žrtve spočenjajo rablje.
 Ali ni telo, ki ga danes žrtvujemo,
 Bog, ki žrtvuje jutri?
 Domišljija spočne željo,
 njeno kraljestvo je nenasitno in neskončno
 kot dolgočasje,
 njeno naličje in dvojček.
 Smrt ali zadovoljstvo, poplava ali bruhanje,
 jesen, podobna koncu dneva,
 vulkan ali seks,
 dih, leto, ki sežiga žetve,

zvezde ali podočnjaki,
 okamnena lasulja groze,
 rdeča pena želje, umor ob plimi,
 sinje obale delirija,
 oblike, podobe, zračni mehurčki, lakota bitja,
 večnost trenutkov,
 neizmernost: tvoja mera človeka.
 Bodi predrzen:
 svoboda je izbira potrebe.
 Poznam lok in puščico, tetivo in krik.
 Sen je eksploziv. Razprši se. Postane spet sonce.
 V tvojem diamantnem gradu se kruši tvoja
 podoba in se neutrudno obnavlja.

Pretrgana elegija

Danes se spominjam tistih, ki so umrli v moji hiši.
 Prvega mrtveca nikdar ne pozabimo,
 čeprav umre za nenadno bolečino; tako se mu mudi,
 da ne pride do postelje ali svetega olja.
 Slišim palico, ki se obotavlja na stopnišču,
 telo, ki se krčevito oprijema diha,
 vrata, ki se odprejo, mrtveca, ki vstopi.
 Od vrat do umiranja je malo prostora,
 in ostane samo še toliko časa, da sede,
 dvigne glavo, pogleda na uro
 in reče: osem in četrt.

Danes se spominjam tistih, ki so umrli v moji hiši.
 Nje, ki je umirala noč za nočjo
 in se je dolgo poslavljala,
 kot vlak, ki nikdar ne odide, njene smrti.
 Pohlep ust
 po nitki pretrganega diha,
 oči, ki se ne zaprejo in dajejo znamenja
 in blodijo od svetilke do mojih oči,
 nepremični pogled, ki objema drugega,
 tujega, ki se duši v objemu
 in nazadnje pobegne in gleda z brega,
 kako duša zapušča telo
 in ne najde nobenih oči, ki bi se jih oprijela...
 Me je ta pogled vabil v smrt?
 Umreti z drugimi morda ne pomeni umreti.
 Umremo morda samo zato, ker nihče

noče umreti z nami, nihče nas noče
gledati v oči.

Danes se spominjam tistih, ki so umrli v moji hiši.
Tistega, ki je odšel za nekaj ur,
in nihče ni vedel, v kakšno tišino je vstopil.
Po obedu, vsako noč,
premor brez barve, ki meri v praznino,
ali stavek brez konca, ki se obesi
na nitko pajkove tišine,
odpirata hodnik tistemu, ki se vrača:
njegovi koraki zvenijo, ko se vzpenja, postane...
In nekdo od nas vstane
in trdno zapre vrata.
Toda oni na drugi strani ne odneha.
Oprezuje skozi vsako špranjo, za vsakim vogalom,
postopa in zeha po okolici.
Čeprav zapremo vrata, ne odneha.

Danes mislim na tiste, ki so umrli v moji hiši.
Na izgubljene obraze v mojem čelu, na obraze
brez oči, nepremične, prazne.
Morda iščem v njih svojo skrivnost,
boga krvi, ki meša mojo kri,
ledenega boga, ki me požira?
Njegova tišina je ogledalo mojega življenja,
v mojem življenju se podaljšuje njegova smrt:
sem poslednja zмотa njegovih zmot.

Danes se spominjam tistih, ki so umrli v moji hiši.
Strašna misel, strašno dejanje,
raztresena imena
(zalivi, ničevi kraji, jame,
po katerih rije trdovratni spomin),
razpršitev srečanj,
jaz, njegova namišljena spaka,
vedno razdvojen zaradi drugega (istega) jaza, jeze,
želje in njenih mask, zagrebena kača,
počasne erozije,
čakanje, strah, dejanje
in njegovo naličje: vztrajno v meni,
hočejo jesti kruh, sadje, telo,
piti vodo, ki so jim jo odrekli.

Toda vode ni več, vse je suho,
 ne pozna kruha, grenkega sadja,
 udomačene ljubezni,
 v ječah za železnimi rešetkami
 onanistična opica in zvita psica,
 to, kar požiraš, požira tebe,
 tvoja žrtev je hkrati tvoj rabelj.
 Kopica mrtvih dni, zmečkanih
 časopisov in zapravljenih noči
 in jutranjih svitov, kravata, pentlje:
 »pozdravi sonce, pajek, ne bodi maščevalen...«

Svet je krožna puščava,
 nebo je zaprto in pekel prazen.

Most

Med zdaj in zdaj,
 med jaz sem in ti si
 beseda most.

Vstopiš vase.
 Vstopiš v besedo.
 Svet se zapira
 kot prstan.
 Od enega brega do drugega
 se vzpenja neko telo,
 mavrica.

Pel bom nad njenimi vrhovi,
 spal bom pod njenim lokom.

Voda noči

Noč z očmi konja, z očmi, drhtečimi v noči,
noč z očmi vode na spečem polju
je v tvojih očeh drhtečega konja,
je v tvojih očeh skrivnostne vode.

Oči vode sence,
oči vode vodnjaka,
oči vode sna.

Tišina in samota,
dve majhni živali, ki ju vodi luna,
se napajata v teh očeh,
se napajata v teh vodah.

Če odpreš oči,
odpre noč vrata iz mahu,
odpre skrivnostno kraljestvo vode,
ki izvira iz središča noči.

In če jih zapreš,
te znotraj poplavi reka, sladki, tihi tok
se širi, te temni:
noč namaka obale v tvoji duši.

Octavio Paz se je rodil leta 1914 v mestu Ciudad Mexico v stari mehiški družini, njegov oče je bil angažiran pristaš mehiškega revolucionarja Zapate, mati Andaluzijka. Na mehiški univerzi je študiral literaturo. Že leta 1943 je objavil prvo knjigo pesmi *Luna silvestre (Gozdni mesec)*. Tega leta je v mehiški prestolnici prebiral svoje pesmi Alberti in Paz se je navdušil zanj in za poezijo evropskega nadrealizma. Leta 1944 in 1945 je predaval na univerzah v San Franciscu in New Yorku. Spoznal je moderne ameriške pesnike, od katerih sta ga najbolj navdušila Frost in Pound. Leta 1946 je nastopil svojo dolgoletno diplomatsko službo. Leta 1968 se ji je odpovedal v znamenje protesta zaradi krvavih dogodkov na trgu Tlatelolco ob študentskih protestih. Paz, izjemno ploden tudi kot esejist, je eden od najbolj kontroverznih pesnikov Južne Amerike. Skupaj z Borgesom, Vallejom, Nerudo in Cardenalom velja za enega najbolj lucidnih ustvarjalcev in prodornega kritika književnosti in družbe. Kljub stalnemu angažiranju v javnem življenju pa je podobno kot Borges zagovarjal avtonomnost umetnosti. Je dobitnik Nobelove nagrade za leto 1990.